

Uitspraak op stand

een beknopte handleiding

Op stap

Je gaat op stap voor een taalkundig onderzoek op straat. Als je thuis komt, wil je de resultaten van dat onderzoek kunnen bekijken. Hoe pak je dat aan? Je kunt een draagbaar opneemapparaat in je binnenzak stoppen, zodat je thuis de verzamelde gegevens nog eens rustig kan beluisteren. Maar wat nu als het in de winkel of op straat zo druk en lawaaierig was dat je de stem van de geïnterviewde nauwelijks van de rest kunt onderscheiden? In dat geval was het prettig geweest als je direct na het interview duidelijke aantekeningen had gemaakt. Je kunt je de klanken immers nog het beste herinneren kort nadat ze zijn uitgesproken.

Labov

William Labov deed in 1962 onderzoek naar de uitspraak van New Yorkers. De inwoners van deze metropool staan erom bekend dat zij de 'r' inslikken na een klinker. Hij ging langs bij diverse warenhuizen en vroeg de weg aan het verkooppersoneel. Labov stelde de vragen zó, dat hij van tevoren wist dat het antwoord 'fourth floor' moest zijn. De New Yorkers spreken de 'r' niet steeds op dezelfde manier uit. Meestal kunnen ze hem op twee manieren uitspreken. De frequentie waarin de ene danwel de andere uitspraak voorkomt, verschilt per spreker. Het onderzoek van Labov toonde aan dat er een verband was tussen sociale klasse en de uitspraak van de r. De [r] werd beduidend minder vaak ingeslikt door personeel van prijsvechters dan door dat van de sjiekere warenhuizen. "Fourth floor" werd bij hen vaker "fawth flaw".

Wat Labov deed met de New Yorkse [r] kun jij doen voor een klank die specifiek is voor de buurt waar jij onderzoek gaat doen. Omdat je de taal waarmee je bent opgegroeid het beste kent, ligt het voor de hand om naar de plaats of streek te gaan waar jouw eigen 'taal' gesproken wordt.

Een voorbeeld: het Rotterdams

We kunnen een Laboviaans voorbeeld geven voor het Rotterdams. Een Rotterdammer weet meestal wel wat zijn taal tot echt Rotterdams maakt. Hij hoort Nederlands uit alle streken op tv en radio, dus weet wel dat niet iedereen zo praat als hijzelf. Als hij trots is op zijn manier van spreken en hij zich op zijn gemak voelt, dan zal hij dat Rotterdams laten horen. Als hem gevraagd wordt "waar zijn de WC's?" zou hij kunnen antwoorden: "daaro" (Rotterdams). Maar vraag je hem "waar bevinden zich de toiletten?", dan zegt hij misschien "daar" (Standaardnederlands).

Tip

Als je het moeilijk vindt om vast te stellen welke klanken kenmerkend zijn voor de streek- of stadstaal die jij gaat onderzoeken, kun je een van de boekjes ter

hand nemen van de reeks "Taal in stad en land" (Sdu uitgevers). De boekjes van de serie worden geschreven door verschillende taalkundigen.

Zie ook: <http://www.taalinstadenland.nl>.

Hoe ga je te werk?

- Maak categorieën van drie soorten winkels naar analogie van de reeks Gucci-H&M-Zeeman. Selecteer uit elk van de categorieën drie winkels, liefst uit dezelfde stad of streek.
- Verzin een goede vraag. Je kent vast wel enkele kenmerken van de taal uit de buurt waar je gaat interviewen. Zorg dat de antwoorden op jouw vraag een woord móeten bevatten dat een van die kenmerken heeft. Labov wist dat in het dialect van New York de r-klank aan het eind van een lettergreep (bijna) niet werd uitgesproken. Omdat hij de mate waarin die r-klank werd uitgesproken wilde onderzoeken, vroeg hij steeds naar een artikel waarvan hij wist dat het zich op de vierde etage - 'fourth floor' - bevond. Lees over dit onderzoek van Labov op <http://www.vanoostendorp.nl/linguist/labov.html>.
- Schrijf na je bezoek aan iedere winkel zo gedetailleerd mogelijk op hoe iemand een bepaald woord uitsprak. Let ook goed op hoe iemand zich gedraagt als ze tegen je praat.

Veel succes!